

BAGI JÓZSEF mk. ezredes

**Oroszország katonapolitikája
és az orosz hadsereg reformja**

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése

**Témavezető:
Dr. Nagy László nyá. ezredes,
az MTA doktora**

Budapest, 2009

Az utóbbi években az Oroszországi Föderáció egyre jobban megerősödve lép fel a nemzetközi szinten és követeli magának a nagyhatalmi státuszt, amelyet a Szovjetunió szétesése után, mint jogutód magáénak tekint. Oroszország, különösen Nagy Péter illetve II. Katalin cárok uralkodását követően jelentős befolyást gyakorolt Európa és a világ sorsának alakulására. Ugyanakkor mindig jelen volt az orosz politikában az a sajátos viselkedés, amely csak erre a népre jellemző. Ezt maguk az oroszok is beismerik és több nagy, tekintélyes személyiség is megfogalmazta ezt. Talán a legjobban Fjodor Tyjutcsev költő foglalta össze ezt 1866-ban írt „Oroszhont ész nem éri fel” című versében:

*Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить:
У ней особенная стать –
В Россию можно только верить.*

Galgóczy Árpád fordításában így hangzik:

*Oroszhont ész nem éri fel,
És pusztá rőfhiába méri:
Ő más mértéket érdemel –
Oroszhont hinni kell. Megéri.*

Azért választottam ezt az idézetet, mert Vlagyimir Putyin – még elnökként – Tyjutcsev ezen versét, kissé átalakítva az utolsó sort („*В Россию можно только верить.*” – saját fordításban: *Oroszországban csak hinni lehet* – megváltoztatta, „*В Россию нужно просто верить.*”, saját fordításban: *Oroszországban egyszerűen hinni kell*) „lecserélte” a költő misztifikált kifejezését egy kemény, államfői kijelentésre, amelyben nincs helye a „lehet” szónak. Az idézettel az elnök érezte (2007. 10. 12-én) a Nyugattal, hogy már rég itt az ideje bízni Oroszországban, és nem azt keresni, hogy mi a nem jó az orosz demokráciában. Persze itt rögtön adódik a válasz Putyin idézetére, hogy rendben, mi hiszünk Oroszországnak, de adassék már meg a Nyugatnak is az a lehetőség, hogy a saját mércéivel értékelje az orosz demokráciát.

Moszkva azt akarja, hogy feltétel nélkül fogadják el az orosz társadalmi berendezkedést, és ne firtassák annak legitimitását, ugyanakkor Oroszország fenntartja magának azt a jogot, hogy véleményt alkosson más országok politikai rendszeréről.

Az Oroszországi Föderáció sikeres történelme tulajdonképpen 2000-ben, Vlagyimir Putyin elnökké választásával kezdődött. Ez azt vetíti előre, hogy a jövőben egy gazdaságilag megerősödő (nemcsak a szénhidrogén alapú energiahordozók exportbevételének köszönhetően, hanem a gazdaság diverzifikációjának eredményeként – azaz az energiahordozók exportjából származó bevételek visszaforgatása, a gazdaság fellendítése, a kőolaj- és a gázexporttól való függőség megszüntetése érdekében – az ország saját maga is képes lesz megtermelni a szükséges javakat) Oroszország egyre inkább meghatározó szerepet fog játszani a nemzetközi életben mind politikailag, mind gazdaságilag. Tehát a világhatalmi státusz immár nemcsak az elrettentő nukleáris arzenálnak lesz köszönhető, hanem a világ sok pontján megnyilvánuló gazdasági jelenlétnek is. Nem véletlen, hogy a különböző nemzeti biztonsági dokumentumokban egyre gyakrabban jelenik meg: Oroszország a jövőben bárhol a világon meg fogja védeni gazdasági érdekeit.

Orosz vélekedés szerint mindezek csak szavak, ha nem tudják ezt alátámasztani megfelelő erővel, azaz fegyveres erővel. Ezért Oroszország jelentős forrásokat fordít a haderő technikai fejlesztésére és a személyi állomány szociális körülményeinek javítására.

Az Oroszországi Föderáció (OF) Védelmi Minisztériumának (VM) 2009. évi költségvetése 1.502,50 milliárd rubel, ami 1 USD = 32,20 rubel árfolyam mellett 46,66 milliárd amerikai dollárnak felel meg.

Ez a 47 milliárd dolláros védelmi költségvetés nem elég a valamivel több, mint egymilliós haderő finanszírozására. Felvetődik a kérdés, hogy miképpen lehetséges egy ilyen költségvetésből fenntartani ezt a nagy létszámú fegyveres erőt. Lényeges az a körülmény, hogy a védelmi költségvetés átszövi az egész föderációs költségvetést, ezáltal sok olyan rejtett forrást is tartalmaz, amelyek csak a beavatottak számára fejthetők meg. Erre példa: a nukleáris erők kiadásainak jelentős részét az Atomenergetikai Ügynökség állja, a kozmikus erők technikai hátterének biztosításához szükséges anyagi forrásokat pedig az Informatikai Minisztérium biztosítja, és így tovább. Ez, a még szovjet időkből visszamaradt keresztbiztosítási rendszerből maradt meg, amikor az egész gazdaságot az ország védelmének rendelték alá.

Oroszország katonapolitikájának lényegét a katonai doktrínában fogalmazzák meg, amely az állam Nemzeti Biztonsági Koncepciójára alapozódik.

Jelenleg a 2000-ben elfogadott és 2002-ben módosított katonai doktrína határozza meg Oroszország katonapolitikáját.

A fegyveres erők fejlesztésének és alkalmazása módjainak a legteljesebb kidolgozása a katonai doktrínában történt meg.

Az Oroszországi Föderáció védelmi minisztere és a haderő vezérkari főnöke több fórumon is kijelentették, hogy Oroszország nem számol közvetlen háborús fenyegetéssel, azonban annak lehetőségét nem zárja ki teljes mértékben. Legnagyobb fenyegetésként a terrorizmust határozták meg. Ugyan nem a közeljövőben, de belátható időn belül (a tervezett rakétavédelmi rendszer üzembe helyezése után) kockázatnak jelölik meg az Amerikai Egyesült Államok kelet-közép-európai rakétavédelmi telepítési tervét. Az ország politikai és katonai vezetése minden alkalmat kihasznál aggodalmának kifejezésére. Ugyan még csak feltételes formában, de a Kreml komoly lépéseket helyezett kilátásba (például a CFE szerződés moratóriumát meg is hirdette, amelyet ugyan azzal indokolt, hogy a NATO- országok nem ratifikálták az isztambuli értekezlet határozatait) arra az esetre, ha telepítésre kerül az amerikai rakétavédelmi rendszer Kelet-Közép Európában. Ilyen lépés például az „Iszkander-M” hadműveleti-harcászati rakéták (amelyek külföldre szánt változatának a hatótávolsága 280 km, míg az orosz haderő számára gyártottak 500 km-es hatótávolsággal rendelkeznek) Kalinyingrádi megyei állomásoztatása. Dmitrij Medvegyev elnök és Vlagyimir Putyin miniszterelnök 2008 őszén többször is kijelentette, hogy ha az Amerikai Egyesült Államok nem telepít rakétavédelmi rendszert Lengyelországba és Csehországba, akkor Oroszország se fog hadműveleti rakétákat állomásoztatni a Kalinyingrádi Különleges Területen.

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek jelenlegi csoportosítása még a második világháborúban kialakult frontok szervezési sémáját követő szovjet haderőstruktúra megörökléséből származik. Később, a kilencvenes évek helyi háborúi és konfliktusai során alkalmazott harceljárások elemzésének eredményeként alakították át a haderő struktúráját (összevontak katonai körzeteket, keretesítettek alakulatokat). A fő szervezési elv a hadászati irányok és a területi csoportosítások katonai körzetekbe történő ötvözése volt, amelyek lehetővé teszik a közös, egységes elméleti és gyakorlati kiképzést, a csapatok harci együttműködésének begyakorlását, a hadműveleti és harcászati vezetés összehangolását és a teljes körű biztosítás megvalósítását. A katonai körzetek alapját az állandó készenlétű magasabbegységek és egységek képezik, amelyeket a keretlétszámú alakulatok egészítenek ki. Az állandó készenlétű csapatok fogalma alatt azokat a magasabbegységeket és egységeket értik, amelyek mind béke, mind háborús időszakban képesek végrehajtani a harci feladatokat, a mozgósítási rendszer aktivizálása nélkül.

Az Oroszországi Föderáció politikai és katonai felső vezetése tisztában van a vezetési struktúra átalakításának szükségességével, de még nem látják elérkezettnek a gyökeres változtatások idejét. Mindössze kísérleti jelleggel hoztak létre egy összevont regionális (operatív) összhaderőnemi parancsnokságot.

A haderőreform strukturális átalakítását Anatolij Szergyukov védelmi miniszter jelentette be 2008 októberében. A dinamikusabb vezetés megvalósítása érdekében a régi katonai körzet – seregtest – hadosztály – ezred lépcsők helyett egy új struktúrát alakítanak ki: katonai körzet – hadműveleti parancsnokság – dandár.

1. A témaválasztás indoklása

- Oroszország többször is – főként a 16. századtól (IV. Iván 1530-1584) – jelentős befolyást gyakorolt Európa, de az egész világ, s azon belül hazánk sorsára is. A mai orosz társadalom olyan változásokon megy keresztül úgy politikai, mint gazdasági téren, amely egy igen erős stabilitást eredményezhet az országban. A megerősödött Oroszország nem csak politikai és katonai, de gazdasági szempontból is meghatározó tényezőként hat a régióra és az egész világra. Mindez alapvetően befolyásolja majd mind a világ, mind Európa (és benne hazánk) biztonságát. Itt nem említek mást, csak az „energiafegyvert”. Ez egy kétélű fegyver, hiszen amennyire szüksége van Európának az energiahordozókra, legalább annyira fontosak az exportból származó bevételek Oroszország számára a fellendülés biztosításához. Az orosz vezetés tisztában van a szénhidrogén lelőhelyek kimerülésének lehetőségével, de addig, amíg azok rendelkezésre állnak, egy stabil, prosperáló gazdaságot akarnak megteremteni, ami nem függ az energiahordozók exportjától.
- A posztszovjet térségben eltöltött külszolgálati évek során felhalmozódott tapasztalataimat szeretném megosztani az Oroszország iránt érdeklődőkkel. Sajnos, sokszor elfogult és nem megalapozott vélemények látnak napvilágot Oroszországgal kapcsolatban. E földrésnyi országban zajló folyamatok megértéséhez elengedhetetlen a történelmi háttér megismerése, illetve a tudományos gondossággal végzett elemző munka.
- Nem utolsósorban fontos szerepet játszott döntésemben az Oroszországban végzett korábbi tanulmányaim és a külszolgálatom ideje alatt átélt benyomások hatása. A posztszovjet térségben eltöltött hétéves tanulmányi és szintén hétéves külszolgálati tevékenységem annyi ismeretanyagot jelent, amelynek segítségével – bízom benne – hozzá tudok járulni Oroszország katonapolitikájának mélyebb és objektívebb feltárásához és megértéséhez.

2. Hipotézisek

Értekezésem alaphipotézise, hogy az Oroszországi Föderáció külpolitikája, gazdasági terjeszkedése és az ezek garantálására megalkotott katonapolitikája valamint haderőreformja alapvetően meghatározza az orosz biztonságpolitikai faktor befolyását a világ, Európa és benne hazánk biztonsági helyzetének alakulására.

Oroszország egyre határozottabban hallatja hangját a nemzetközi életben, annak meghatározó szereplőjének tekinti magát. Moszkva úgy érzi, hogy eléggé megerősödött a nagyhatalmi státusz visszaszerzéséhez. Igaz Oroszország mindig is nagyhatalom volt a nukleáris fegyver potenciáljának köszönhetően, de ma már ennél többet akar.

A szénhidrogén alapú energiahordozók hatalmas tartalékainak köszönhetően az orosz vezetés úgy látja, hogy elérkezett az idő világgazdasági befolyásának erősítésére. Ennek érdekében az orosz politikai vezetés ki akarja aknázni a jelenlegi, szénhidrogén alapú energiahordozók exportjából befolyó források adta lehetőséget a gazdaság diverzifikálására, azaz fel kívánja lendíteni az ipari termelést, hogy majd később, amikor kimerülnek a szénhidrogén alapú energiaforrások, képes legyen az ország megtermelni a szükséges javakat az extra bevételek nélkül is.

Az extra bevételekből megduzzadt források egy részét fel kívánja használni a Fegyveres Erők korszerűsítésére, a haderőreformra.

A jövőben Oroszország meg fogja védeni gazdasági érdekeit a világ bármely pontján. Erre képessé válik a megerősödő gazdasága és a korszerűsített hadereje miatt. Egy erős érdekérvényesítő képességgel bíró Oroszország jelentős szerepet tölthet be a világ és Európa – benne Magyarország – biztonságának meghatározásában.

3. A tudományos probléma megfogalmazása

Magyarország biztonsága és a nemzetközi biztonságpolitika garantálásában elfoglalt szerepének erősítése tekintetében igen fontos a kelet-európai régió országainak, kiemelten az Oroszországi Föderáció biztonsági és katonai törekvéseinek alapos ismerete. Rendkívüli jelentőséggel bír a régió országai által okozott biztonsági kihívások felfedése és elemzése annak érdekében, hogy a döntéshozók megalapozott információkhoz jussanak a szükséges intézkedések meghozatalához.

A Szovjetunió szétesésével a kelet-európai régióban új államok jelentek meg. A 15 egykori tagköztársaság immáron önálló államként tűnt fel a térségben. A főszerepet természetesen az Oroszországi Föderáció játszotta, amely a kezdetektől fogva a Szovjetunió jogutódjának tekintette és tekinti magát. **Az Oroszországi Föderáció megalakulása számos biztonsági problémát vetett fel a régióban.**

A kutatásaim során az alábbi tudományos problémákat vizsgáltam meg:

- milyen körülmények között jött létre az Oroszországi Föderáció;
- az Oroszországi Föderáció másfél évtizedes története;
- az ország biztonsági helyzetének alakulása, nemzetközi szerepének fejlődése;
- az Oroszországi Föderáció gazdasági helyzete, a lehetséges fellendülés esélyei és az orosz befolyás várható alakulása;
- új orosz katonai doktrína strukturális felépítése és várható fő mondanivalója;
- az orosz haderőreform hatása az orosz fegyveres erők strukturális felépítésére, a valószínűsíthető alkalmazásokra, a haderő technikai korszerűsítésére, a kiképzési és feltöltési rendszerre.

4. Kutatási célkitűzések

- ❖ Az orosz biztonságpolitikát meghatározó tényezők elemzése során áttekintem az Oroszországi Föderáció mintegy másfél évtizedes történetét, az ország biztonsági helyzetének alakulását, nemzetközi szerepének fejlődését. Kiemelten hangsúlyozom a fegyveres és biztonsági szervezetek átalakítására és tervezett reformjukra. Oroszország gazdasági helyzetének elemzése, a lehetséges fellendülés esélyeinek értékelése során kiemelt figyelmet fordítok az orosz befolyás szerepére és várható alakulására.
- ❖ Kutatásaim kiemelt célja az, hogy meghatározzam Oroszország katonapolitikájának és biztonsági helyzetének hatását a magyar nemzeti biztonságra, illetve egész Európa biztonságára. Ennek eszköze az elmúlt évtizedben végbement oroszországi változások elemzése és a várható biztonságpolitikai kockázati tényezők előrejelzése.
- ❖ Bemutatom Oroszország katonapolitikájának alakulását a legújabb kori orosz történelemben, annak hatását az orosz társadalomra, valamint befolyását a világ és Európa biztonságára.
- ❖ Feltárom a kidolgozás alatt lévő új orosz katonai doktrína strukturális felépítését és várható fő mondanivalóját. Megvizsgálom, hogy van-e (lesz-e) Oroszországnak

konkrét ellenségképe, hogyan kerül meghatározásra Oroszország biztonságának garantálása fegyveres úton, továbbá milyen tudományos módszereket alkalmaznak a nemzeti biztonsági dokumentumok kidolgozása során.

- ❖ Elemzem az orosz haderőreformot, a jelenlegi orosz fegyveres erőket, a lehetséges strukturális átalakításokat, a valószínűsíthető alkalmazásokat béke és háborús időszakban, a haderő technikai korszerűsítésének terveit, a kiképzési és feltöltési rendszer helyzetét. A reformok szükségességét, többek között az orosz haderőnek a grúz-orosz fegyveres konfliktusban szerzett tapasztalatai felhasználásával vizsgálom meg.
- ❖ A téma elemzésével az a célom, hogy hozzájáruljak Magyarország biztonságpolitikájának formálásához, a nemzeti biztonság nemzetközi összetevőjének tudományos feltárásához, illetve hazánk biztonsági helyzetértékelésének továbbfejlesztéséhez elméleti és gyakorlati síkon.

5. Kutatási módszerek

A kutatási téma kifejtése során a rendelkezésre álló dokumentumok és a szakirodalom tanulmányozásának eredményeként egy olyan helyzetképet vázolok fel, amely alapul szolgálhat az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági politikájának helyes megítéléséhez.

Ennek érdekében konzultációkon vettem részt, kutattam a jellemző biztonságpolitikai kockázatokat, amelyek alapvetően meghatározzák Oroszország biztonság- és katonapolitikáját. Kiemelten kutattam és elemeztem az oroszországi haderőreform alakulását.

Kutatásaim során felhasználtam azokat az ismereteket, amelyeket a külszolgálataim ideje alatt szereztem. A lehetőségek függvényében részt vettem a fogadó országban rendezett konferenciákon, a saját kutatási témámhoz jól kapcsolódó témakörökben.

6. A választott témát négy fejezetben dolgoztam fel:

A Bevezetésben:

- Indokolom a választott téma aktualitását és jelentőségét;
- Vázolom az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági politikáját, katonai doktrínáját és a haderő reformjának fő elemeit, valamint Oroszország helyét, szerepét a világban, illetve az európai biztonsági rendszerek létrehozásának és továbbfejlesztésének folyamatában.

Oroszország biztonságpolitikáját meghatározó tényezők

Az első fejezetben bemutatom az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikáját és az arra ható fontosabb tényezőket. Elemzem a Szovjetunió szétesése utáni helyzetet. Az orosz magatartás megértése érdekében történelmi visszatekintést végzek, majd feltárom az újkori Oroszország elmúlt másfél évtizedes történetét, és a Szovjetunió szétesése után, az Oroszországi Föderáció területén megalakított haderőt.

Oroszország biztonságpolitikája

Áttekintem Oroszország társadalmi berendezkedését, főbb biztonságpolitikai dokumentumait, összegzem az új Orosz Nemzeti Biztonsági Stratégiát és elemzem a föderáció

külpolitikáját. Betekintést nyújtok az orosz nemzeti biztonsági dokumentumok tervezési folyamatába. Értékelem az orosz nemzeti biztonsági helyzetet a „SWOT” módszer segítségével. Elemzem az orosz nemzetbiztonsági szolgálatok felépítését és a várható fejlesztését.

Oroszország katonapolitikája

Bemutatom az orosz katonapolitika fő elemeit. Elemzem a kidolgozás alatt lévő új katonai doktrína valószínűsíthető tartalmát és annak üzenetét. Az orosz katonapolitika gyakorlati megvalósítása példaként áttekintem a NATO-orosz kapcsolatokat, a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetét valamint a Sanghaji Együttműködési Szervezetet.

Oroszország haderejének reformja

A haderőreformról szóló fejezetben bemutatom az orosz fegyveres erők fő stratégiai csoportosításait, a haderő- és a fegyvernemeket. Áttekintem a haderő feladatrendszerét, a várható átalakítási és korszerűsítési programokat. Rövid, számszaki áttekintést adok a nukleáris csapásmérő eszközökről, elvégzem a várható fejlesztések elemzését. A műszaki csapatok nemzetközi szerepvállalásán keresztül jellemzem az orosz haderő külföldi, nemzetközi műveletekben való részvételét. Az grúz-orosz fegyveres konfliktus elemzése kapcsán bemutatom az orosz fegyveres erők alkalmazása során elkövetett hibákat és azok okait, valamint azok orvoslásának várható módjait. Bemutatom a hivatásos katonák képzésének intézményeit és a kiképzés rendszerét. Áttekintést adok az Oroszországi Föderáció védelmi minisztériumának 2009. évi költségvetéséről.

A **Befejezésben** megfogalmazom összegzett következtetéseimet, új tudományos eredményeimet és ajánlásokat teszek az értekezés felhasználhatóságára.

7. Összegzett következtetések

Az Oroszországi Föderáció másfél évtizedes történelme során igen jelentős társadalmi, politikai, gazdasági és biztonságpolitikai átalakuláson ment keresztül. A kezdeti bizonytalan társadalmi és politikai helyzet és a megörökölt gazdasági problémák a katasztrófa szélére sodorták a posztszovjet térség országait, köztük az Oroszországi Föderációt. Ez alól a haderő sem volt kivétel. A nemzetközi biztonság szempontjából rendkívüli kockázatot jelentett a haderő demoralizált állapota, főként a nukleáris csapásmérő eszközök nem megfelelő felügyelete. Bár az oroszok mindig is állították, hogy ezek az erők állandó ellenőrzés alatt voltak, de egy éhező, a családját ellátni nem tudó tiszt váratlan tettekre is képes lehet. A fegyveres erők állománya szinte magára maradt. A hivatásos állomány hónapokig nem kapott fizetést, sok esetben csak a természetbeni ellátás (havi élelmiszer csomag „szuhaj pajok”) segített átvészelni a válságos időszakot. Megnőtt a haderőn belüli korrupció. A „gyedovsina” (a nem a szabályzat szerinti viselkedés „szívátás”) ijesztő méreteket öltött.

Ebben a helyzetben Oroszország számára a legnagyobb nemzetbiztonsági kockázatot a csecsen háború(k) jelentette. Félő volt, hogy a Szovjetunió szétesését a volt Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság alapjain megalakult Oroszországi Föderáció felbomlása követi. Végül is nagy emberi (ami sosem volt fontos az orosz-szovjet történelem során) és presztízs veszteség révén sikerült elhárítani a teljes összeomlást.

A zűrzavaros belpolitikai helyzet arra készítette az új gazdagokat, oligarchákat, hogy külföldre menekítsék a nem mindig törvényes úton megszerzett pénztartalékaikat. Ez még nagyobb válságba sodorta az országot. Ez a tőke kivétel máig nem szűnt meg, de a kimenekített forrásokat Európában fektetik be üzleti vállalkozásokba vagy ingatlanokba. 2005 volt a választóvíz Oroszország gazdasági fellendülésében, hiszen akkor már évente több tőke, (mintegy 50 milliárd USD) érkezett az országba befektetés formájában, mint amennyit kivittek.

Az orosz gazdaság stabilitása, majd fellendülése Putyin hatalomra jutásával indult meg. Egyik oldalról Putyin elnök olyan megbízható, volt kollégákkal vette magát körbe, illetve nevezett ki kulcspozíciókba, akiket még a KGB-és időszakából ismert s ezek az emberek feltétlen hívei, megbízható barátai voltak az elnöknek. Másik oldalról a magas szénhidrogén árak is segítették Oroszországot abban, hogy visszafizesse tartozásait és az energiahordozók exportjának fokozásával újabb jövedelemhez jusson.

A szövetségi költségvetés forrásainak meghatározása során a kőolajból származó bevétel esetében az elmúlt tízéves átlagárral, azaz 27 USD-vel számoltak hordónként. Az ezen felüli bevételek a Stabilizációs Alapba kerülnek. 2007-ben ez az összeg 3.539,7 milliárd rubel azaz mintegy 100 milliárd euró volt. A kőolajárak várható esése ellenére 2010-re a Stabilizációs Alap értékét 5.500 milliárd rubelre becsülik. Az orosz felfogás szerint az olajból származó bevételeket a „rosszabb” időkre kell tartalékolni, amikor az olaj árának esése miatt megszűnik az extra bevétel. Akkor kell majd felhasználni – remények szerint átmeneti időre – az alapot a gazdaság stabilizálására.

A gazdasági helyzet konszolidálásával több forrás jutott és jut a védelmi kiadásokra. Azonban a több mint egymilliós haderő működtetésére a közel 47 milliárd dolláros védelmi költségvetés nem elegendő.

Tévedhet az, aki a védelmi költségvetésből próbálja megállapítani az orosz fegyveres erők harcképességét. Ugyan a technika igen elavult, de még mindig hadrafogható. Ha az elkövetkezendő években hasonló, ezred-zászlóalj szintű átfegyverkezéseket fognak végrehajtani, akkor egy évtizeden belül komoly technikai fejlesztés valósulhat meg.

A bővülő források megléte sikeres szerződéses állományváltást tett lehetővé. A szerződéses katonák arányának növelése a haderőben magasabb szintű hadrafoghatóság elérését biztosítja. A felső politikai és katonai vezetők nem akarnak lemondani a sorköteles szolgálatról, mert így látják biztosítottnak az ország tartalékos állományának állandó fenntartását.

Az ország gazdasági válságból való kilábalása után 2000-ben jutott idő a nemzeti biztonsági koncepcióra alapozva megalkotni az új katonai doktrínát. Majd 2002-ben módosították a katonai doktrínát, amely meghatározza Oroszország katonapolitikáját.

A védelmi miniszter és a vezérkari főnök több fórumon kijelentette, hogy Oroszország nem számol közvetlen háborús fenyegetéssel, azonban annak lehetőségét nem zárja ki teljes mértékben. A fő fenyegetettségi tényezőnek a terrorizmust tartják. Az amerikai kormányzat kelet-közép-európai rakétavédelmi telepítési tervével kapcsolatban az orosz álláspont: ha telepítésre kerül az amerikai rakétavédelmi rendszer Kelet-Európában akkor válaszként az „Iszkander-M” harcászati-hadműveleti rakétákat fogja állomásoztatni Kalinyingrádi megyében. Medvedyev elnök és Putyin miniszterelnök többször kijelentette, hogy ha az Amerikai Egyesült Államok nem telepít rakétavédelmi rendszert Lengyelországba és Csehországba, akkor Oroszország sem fog hadműveleti rakétákat állomásoztatni Kalinyingrádi megyében.

Az Oroszország biztonságát veszélyeztető források három típusát határozzák meg a szakértők – amely elhárításában valamely formában szerepet kapnak az OF Fegyveres Erői –, ezek a külső, belső és a határon túlról jövő fenyegetések. A tervezett nemzeti biztonsági koncepciók eddig nyilvánosságra került részei szerint a fegyveres erők fejlesztésének alapvető prioritásainál figyelembe veszik a világ katonapolitikai helyzetében jelentőssé vált új típusú kihívásokat, mint a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, az etnikai és vallási radikalizmus, a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem.

Rendkívül fontos új eleme az orosz nemzeti biztonsági stratégiának az, hogy Oroszország meg fogja védeni gazdasági érdekeit a világon bárhol, és erre a haderőnek késznek kell lennie.

A vezetési struktúra átalakításának szükségessége nem kétséges, de még nem látják elérkezettnek a jelentős változtatások idejét. Mindössze kísérleti jelleggel hoztak létre egy összevont regionális parancsnokságot Keleti Regionális Parancsnokság néven, amely nem új, hiszen már a múltban is voltak hasonló főparancsnokságok. Ennek a hadászati vezetési sémának a fő célja, hogy elkülönítse az adminisztratív irányítást (katonai körzetek) a hadműveleti vezetéstől

(hadműveleti parancsnokság). Egyelőre nagyvonalakban ezt úgy lehet összefoglalni, hogy a katonai körzetek felelnek az állomány mozgósításáért, kiképzéséért és a csapatok felszereléséért, amíg a hadműveleti vezetésért a hadműveleti parancsnokság az illetékes. A közeljövőben bizonyosra vehető az orosz hadászati struktúra megváltozása.

A haderőreform fő jellemzői: új stratégiai szerkezet kialakítása, áttérés a szerződéses katonákkal való feltöltési rendszerre, új fegyverzeti eszközök hadrendbe állítása, GLONASS (Global Navigation Satellite System), lőszer tárolás, űrbázisok és űrrepülőterek fejlesztése, az orosz Fekete-tengeri Flotta orosz területre való áttelepítése, a szociális ellátottság javítása.

Az orosz haderő szerkezetének teljes átalakítása továbbra is várat magára. A Balujevszkij hadseregtábornok által megfogalmazott struktúra – Hadászati Nukleáris Erők Parancsnoksága, Légi-koszmikus Védelem Parancsnoksága, Szállítási Parancsnokság, „Nyugat” Parancsnokság, „Dél” Parancsnokság, „Kelet” Parancsnokság – megvalósítása jelentené az igazi szemléletbeli változást. Nem zárom ki annak a lehetőségét, hogy a jövőben ez megvalósulhat.

Szergyukov védelmi miniszter új programja a haderő arculatának átalakítására egy új, véleménye szerint gyorsabb reagálású parancskiadási rendszert biztosít. A dinamikusabb vezetés – a parancskiadás és a végrehajtás megkezdése között eltelt idő csökkentése – érdekében a régi katonai körzet – seregtest – hadosztály – ezred lépcsők helyett egy új struktúrát alakítanak ki: katonai körzet – hadműveleti parancsnokság – dandár. Némely orosz szakértők véleménye szerint helytelen a hadosztály lépcső megszüntetése, mert a magasabbegység az a katonai formáció, amely megfelelő nagyságú és hatékonyságú logisztikai biztosítással rendelkezik. Ezzel szemben a dandár szervezeti egység ugyan hatékonyabb és önállóbb, mint az ezred, de nem rendelkezik megfelelő logisztikai tartalékokkal a hosszabban tartó hadműveletekben való részvételre. A szakértők mellett a DUMA képviselői sem tartják elfogadhatónak Szergyukov védelmi miniszter programját. 58 képviselő aláírásával hitelesített kérelmet nyújtott be Medvegyev elnöknek a miniszter menesztése érdekében. A Szövetségi Tanács védelmi bizottsága levelet írt az elnöknek és a miniszterelnöknek, amelyben kéri Szergyukov védelmi miniszter a haderő arculatának átalakítására vonatkozó reformjának a felülvizsgálását.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia fő mondanivalója az ország és a szövetségesi rendszerébe tartozó államok biztonságának garantálása, Oroszország nagyhatalmi státuszának visszaállítása. Az elmúlt évek folyamán a volt tagköztársaságokban zajló forradalmi változások, azok elszakadási, rendszerváltoztatási törekvései mind arra utalnak, hogy Moszkva teret veszített, mind a világpolitikában, mind pedig a térség országaiban.

Az orosz haderőreform egyik kiemelt célkitűzése a szerződéses állományúakkal történő feltöltési rendszerre való áttérés. A szerződéses állományúakkal alapvetően az állandó harckészültségű csapatokat tervezik feltölteni annak érdekében, hogy adott esetben ne legyen szükség összekovácsolási gyakorlatra.

Az OF Fegyveres Erői számára a tisztek képzését a Védelmi Minisztérium alárendeltségében lévő katonai felsőfokú oktatás tanintézetekben végzik. A tisztképzés gyakorlatilag a volt szovjet katonai felsőoktatási intézmények megmaradt bázisán történik. A tananyag minimálisan aktualizált, de túlnyomó részben a régi tanulmányi programokra épül. Szergyukov védelmi miniszternek a haderő arculatának átalakítására vonatkozó reformja a katonai oktatási rendszert is érinti. További tanintézetek felszámolását illetve összevonását tervezik. A katonai oktatási rendszer további csökkentése oda vezethet, hogy eltűnik az orosz haderőből az a gyakorlati és elméleti (tudományos) tapasztalattal rendelkező réteg, amely eddig biztosította az évtizedek során felhalmozódott tudásanyag átadását a fiatalabb generációnak. Ez hosszabb távon a haderő harcképességének csökkenéséhez vezethet.

„A szakértők véleménye szerint a technikai fejlesztés mellett igen fontos a harcoló katonák felszerelésének korszerűsítése valamint a kiképzettség minőségének növelése. Egyértelmű például, hogy ma már nincs szükség évente mintegy 1500 harckocsizó tisztre, hanem elég mindössze 150 fő. Ugyanakkor oda kell figyelni arra is, hogy a fürdővízzel ne öntsék ki a gyereket is, azaz az évtizedes tapasztalatokkal bíró, tudományos fokozatokkal rendelkező oktatói gárdát ne engedjék szélnek a felsőfokú katonai tanintézeti rendszer csökkentése során. A harcoló alakulatok

hatékonyságának növelése illetve az élő erő veszteségeinek csökkentése érdekében szükség van a korszerű haditechnikai eszközök gyártására vagy adott esetben azok beszerzésére azzal a céllal, hogy azokat tanulmányozva lehetővé váljon a saját gyártású haditechnikai eszközök előállítás. Ilyen például a pilótanélküli robotrepülőgép, amelynek beszerzésére már megkötötték a szerződést az izraeliekkel.”

Az orosz haderő nem rendelkezik hivatásos tiszthelyettesi állománnyal. Az új miniszteri programban a tiszthelyettesi állományt a jelenlegi zászlósi állománykategória megszüntetésével, annak alapjaira támaszkodva kívánják létrehozni. A tiszthelyettesek hivatásossá válása újabb anyagi gondokat okozhat: lakáshelyzet, fizetés stb. Jelenleg is mintegy 120 ezer lakás hiányzik az orosz fegyveres erőknél. Az újabb hivatásos kategória megjelenése újabb lakásigényeket és fizetési feszültségeket okozhat.

Az egyéves kötelező katonai szolgálathoz nagy reményeket fűznek az orosz katonai vezetők. Azonban a kötelező sorkatonai szolgálat egy évre való csökkentése nem oldja meg a haderő tipikus gondjait (a fegyverzet-technika bonyolultsága és a „gyedovsina”, a nem a szabályzat normái szerinti viselkedés).

Jelenleg az orosz haderő mintegy 20 millió kiképzett tartalékoskal számol. Ezért az orosz politikai és katonai vezetés nem akar lemondani a tartalékosok képzéséről, mert ha áttérnének a teljesen hivatásos (professzionális) hadseregre, akkor ez az állomány fokozatosan csak apadna és apadna, majd végül elfogyna. Ezért is tartják szükségesnek a kötelező sorkatonai szolgálat, mintegy 25%-os arányú fenntartását.

Az egyéves sorkatonai szolgálatot teljesítő katona rövid kiképzés (3-4 hónap) után elkerül a katonai körzet tiszthelyettes képző központjába, ahol 3,5 hónapos képzés után megkapja az őrmesteri rendfokozatot és kikerül a csapathoz alparancsnoki (raj-, szakaszparancsnok helyettesi vagy szolgálatvezetői) beosztásba. Minden komolyabb csapat- és elméleti tapasztalat nélkül kerül az azonos korú sorállományúak közé parancsnoknak. Ezért következnek be a rendkívüli események, hiszen ezek az alparancsnokok a megfelelő felkészültség és tapasztalat hiányában nem tudnak mit kezdeni a problémás emberekkel és helyzetekkel.

Oroszország számára állandóan megisméltendő kérdés a haderő optimális létszámának a meghatározása. Amikor a haderő létszámának kérdése vetődik fel, akkor az mindig haderő állományának csökkentését jelenti. Sokan felvetették már, hogy elég lenne Oroszországnak 150-200 ezer fős haderő. Ezt nem támogatja az orosz felső vezetés, hivatkozva az ország biztonságára és Oroszország nemzetközi szerepére a világ biztonságának garantálása területén. Véleményük szerint ezen feladatok biztosítása érdekében Oroszországnak minimum 1 milliós haderőre van szüksége. Kisebbségi létszám esetén a haderő nem lenne képes eleget tenni fő feladatának.

Az orosz szakértők között igen tekintélyesnek számító Alekszej Arbatov, az Oroszországi Tudományos Akadémia Nemzetbiztonsági Központjának igazgatójának véleménye szerint Oroszországnak körülbelül 600-800 ezer fős haderőre van szüksége. Arbatov ezt a számot úgy kapta, hogy véleménye szerint az orosz haderőnek helyi vagy regionális háborúban való részvétellel kell számolnia, ami mintegy 100 ezer főt jelenthet. Ha figyelembe vesszük, hogy egyszerre lehet fegyveres konfliktus a Kaukázusban és Közép-Ázsiában, akkor ez a szám 200 ezer lehet. A haderő teljes struktúráját tekintve – többi haderőnem és fegyvernemi csapatok – mintegy 600 ezer főből álló hadsereg képes lenne ellátni az ország biztonsága garantálásából adódó feladatokat.

Felvetődik még a kérdés, hogy professzionális vagy sorozott haderő legyen-e. Inkább a professzionális haderőt tartják jobbnak, de ugyanakkor meg kell oldani a tartalékosok képzését is.

Oroszország értelmezése szerint az egyik legfontosabb biztonságpolitikai kérdés az amerikai rakétavédelmi rendszer telepítése Lengyelországban és Csehországban. Moszkva egyértelműen kifejezésre jutatta, hogy a rakétavédelmi rendszer telepítését vele szembeni ellenséges lépésnek tekinti. Az orosz politikai vezetés csak azt nem veszi számításba, hogy ennek az amerikai lépésnek ő maga az inspirálója, mert a „Topol-M” (SS-27 NATO kódú) interkontinentális rakéta rendszerbe állításával egy olyan fenyegetettséget teremtett meg az Amerikai Egyesült Államokkal szemben, amelyre Washingtonnak lépnie kellett. Ugyanis az új „Topol-M” és a haditengerészeti

modifikációja, a „Bulava” robbanótöltetei egy olyan véletlenszerű, előre ki nem számítható, kaotikus, hiperszonikus sebességgel bíró röppályával rendelkeznek, amelyeket a mai légvédelmi eszközökkel befogni, azaz elpusztítani nem lehet. Egyedüli megsemmisítési mód a rakéta felszállási fázisában – amely egyébként szintén igen gyors, de kiszámítható – történő megsemmisítés. Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges, hogy a rakétavédelmi ellenrakéták indítása minél közelebb legyen a megsemmisítendő interkontinentális rakéták („Topol-M”) indítási helyéhez illetve a röppálya gyorsítási szakaszához.

8. Új tudományos eredmények

Az értekezésben kifejtettek alapján és a bevezetésben megfogalmazott korábbi célkitűzéseknek megfelelően az alábbiakat tekintem új tudományos eredménynek:

- *Bizonyítottam, hogy Oroszország a megerősödő gazdaságára és a korszerűsített haderejére támaszkodva meg fogja védeni gazdasági érdekeit a világ bármely pontján. Egy erősödő érdekérvényesítő képességgel bíró Oroszország jelentős szerepet tölt be a világ és Európa – benne Magyarország – biztonsági környezetének alakításában.*
- *Az orosz biztonságpolitikai körökben folyó vitáknak és elképzeléseknek, valamint a tervezési módszereknek a bemutatása illetve az elemzése eredményeként levonom azokat a következtetéseket, amelyek előrevetítik az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiájának és Katonai Doktrínájának a tervezési folyamatát, illetve a napi orosz kül- és biztonságpolitika alakítását.*
- *Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői reformjának (strukturális felépítésének, alkalmazási lehetőségeinek, kiképzésének, rendelkezésre álló forrásainak és a közelmúlt fegyveres konfliktusaiban való orosz részvételnek) a bemutatása valamint elemzése alapján levont következtetéseket ajánlom a nemzetközi biztonságpolitika elméleti és gyakorlati teendőinek megfogalmazásához és megvalósításához.*
- *Elvégeztem az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erők képességnövekedésének az elemzését – az orosz haderő grúz-orosz fegyveres konfliktusban szerzett tapasztalatainak tükrében – és annak konklúziójaként megállapítottam, hogy az orosz haderő szerkezeti és haditechnikai korszerűsítése megalapozza Oroszország érdekérvényesítő képességének a katonai támogatottságát.*

9. Az értekezés felhasználhatósága, ajánlások

- *Az értekezés fejezeteiben elemzett és részletezett problémák, illetve az ezekből levont következtetések megfelelő érdeklődésre tarthatnak számot az Oroszországgal, az orosz biztonságpolitikai törekvésekkel foglalkozó szakértők és kutatók körében.*

- ☞ *Az értekezés hasznosítható a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó oktatásban és képzésben. Információs bázisul szolgálhat az érintett kérdések iránt érdeklődő, illetve azok kutatásával foglalkozó személyek számára.*

- ☞ *Az értekezésben alkalmazott szemléltető ábrák és táblázatok támpontot nyújthatnak az Oroszországgal kapcsolatos biztonságpolitikai kutatások végrehajtása és előadások megtartása során.*

- ☞ *A személyes tapasztalatokból levont következtetések egy újabb tényező figyelembe vételét teszik lehetővé a doktrinális jellegű dokumentumokban megfogalmazott célkitűzésekből, és a gyakorlati bel-, kül- és katonapolitikai lépésekből prognosztizálható biztonsági kockázatok meghatározásához, valamint kezelésük módszereivel kapcsolatos ajánlások kialakításához.*

Budapest, 2009. szeptember 25-én

/:Bagi József mk.ezds.:/